

УДК 339.543: [930:908]

Коцан Н.Н.

ВИВЧЕННЯ І ДОСЛІДЖЕННЯ МИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КРАЇНОЗНАВСТВІ

Проаналізовано вивчення митної діяльності у вищих навчальних закладах України. Запропоновано напрями наукового дослідження митної діяльності країни.

Studies custom activity in the higher education establishments of Ukraine are analyzed. Further directions of scientific investigation of the custom activity in a country are suggested.

Постановка проблеми. Митна діяльність будь-якої країни чи регіонального угруповання забезпечує реалізацію митної політики, яка є складовою внутрішньої і зовнішньої політики, що характеризує зміст діяльності держави та її компетентних органів у сфері регулювання зовнішньоекономічних відносин та організації митної системи і має за мету захист національних інтересів, національної безпеки, економічного суверенітету. Процес митної діяльності сприяє максимальній участі держави у міжнародному поділі та інтеграції праці, посилює її соціально-економічний та політичний потенціал серед країн близького і далекого зарубіжжя. Тому вивчення митної діяльності, поряд із зовнішньоекономічними зв'язками, є надзвичайно актуальним питанням сучасного країнознавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про існування нового напрямку географічних досліджень – географії митної діяльності, обґрунтованого у численних працях Н.Н. Коцан та М.Д. Пістуна [4-7; 11; 12]. Щодо інших наукових пошуків у цій царині відмітимо, що митна діяльність є сферою зацікавлень економістів, юристів, фахівців-практиків Державної митної служби та Академії митної служби України. Так, у працях Л. Деркача, П. В. Пашка, К. М. Горба, А. П. Павлова, розглядаються питання історії розвитку, функцій, організації митної служби України [3; 9; 10]. Питанням структури митних органів та управління митною діяльністю України та зарубіжних держав присвячені наукові пошуки І. Бережнюка [1; 3], Н. Н. Коцан [8] та інших науковців. Проте досі вивчення митної діяльності у країнознавчих дослідженнях є рідкістю, а викладання основ митної діяльності або подібних навчальних дисциплін на географічних факультетах або факультетах міжнародних відносин у вищих навчальних закладах України є поодинокими.

Метою даного дослідження є обґрунтування можливостей введення у країнознавчі дослідження вивчення митної діяльності, а у навчальний процес – викладання основ митної діяльності з урахуванням досвіду автора цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Митна діяльність упродовж віків була і нині залишається одним із суттєвих атрибутів незалежної країни, яскравим

свідченням її владного і фінансового суверенітету. Митниця першою формує думку іноземців про країну, є її офіційними “воротами” та “візитною карткою”. Належним облаштуванням кордону держава засвідчує свій рівень цивілізованості, економічної та іншої захищеності. Митна діяльність виконує ряд функцій, головними серед яких є тарифно-регулююча, фінансово-економічна, контрольно-пропускна, інформаційно-аналітична, допоміжними – логістична, правова та кадрова [4; 5; 6].

Загальна ефективність митної діяльності знаходиться в залежності від ступеня раціональності її територіальної організації, спрямованої на повне використання території країни з її виробничим, соціальним, культурним, праце- і природоресурсним та оборонним потенціалами, вигодами геополітичного і транспортно-географічного положень, які суттєво впливають на формування обсягу, структури та напрямів (векторів) зовнішньоекономічної діяльності; всі вони є найактивнішою формою ліквідації існуючих бар'єрів та перешкод із зарубіжними країнами. Крім того, взаємодія регіональних чинників усередині країни дає змогу оптимальніше розмістити новостворювані переходи з об'єктами інфраструктури, центри управління та зони їх адміністративного впливу. Тому дослідження митної діяльності необхідно надалі розвивати.

Вивчення і дослідження митної діяльності країни у вищих навчальних закладах можна проводити у двох площинах: навчальний процес і наукові пошуки. Досвід автора даної статті свідчить, що навчальні курси митного спрямування добре зарекомендували себе при підготовці бакалаврів із спеціальностей “міжнародні економічні відносини” на факультеті міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки (студентам IV курсу читається навчальна дисципліна “Основи митної справи”) та “туризм”, “готельне господарство” на географічному факультеті цього ж ВНУ (студентам IV курсу читається навчальна дисципліна “Територіальна організація митної діяльності України”). Студенти мають можливість познайомитись з основними засадами і чинниками функціонування митної діяльності країни, територіальною організацією і управлінням митною діяльністю України, механізмами реалізації зовнішньоекономічних відносин, регулюванням міжнародних міграційних і туристичних потоків. Для самостійної роботи та індивідуальних науково-дослідних завдань, які передбачені кредитно-модульною системою організації навчального процесу пропонується здійснити оцінку роботи будь-якого митного органу або об'єкту митної інфраструктури. Даний досвід можна використати й при країнознавчому дослідженні митної діяльності будь-якої країни. Для цього пропонуємо познайомитися із організаційно-управлінською структурою митної діяльності будь-якої зарубіжної держави. Проаналізувати її склад, функції, ефективність діяльності, рівні управління та управлінські органи. Здійснити порівняльний аналіз організаційно-управлінської структури митної діяльності України та обраної держави. Вивчити існуючі напрями їх співробітництва з митної проблематики. Для комплексного аналізу

діяльності та пункту пропуску на державному кордоні (як елемента митної інфраструктури) пропонуємо розроблені нами програми.

Програма дослідження митниці.

– Адреса місцезнаходження (юридична, географічна), внутрішня чи прикордонна-сухопутна (залізнично-автомобільна, водна, авіа), її адміністративно-управлінський ранг (регіональна, обласна, звичайна), її склад (митні переходи, пости тощо). Об'єкти митної та соціальної інфраструктури. Чисельність працівників, їх професійна структура, умови життя (зарплата, культурно-побутове обслуговування тощо).

– Історія її формування та розвитку: рік заснування, причини виникнення, розвиток її функцій протягом різних періодів господарського та державного розвитку. Загальна оцінка митної території (зони) та митного режиму.

– Оцінка системи чинників, що вплинули на формування і розвиток митниці: які підприємства постачають експортні товари (потужність, структура, віддалі до митниці та кордону), ринкова кон'юнктура на ці товари, митна вартість і митний тариф. Транспортно-географічне положення: оцінка шляхів сполучення (види, віддалі, якість доріг, транспортні витрати тощо), рівень економічного, соціального та культурного розвитку зони впливу митниці, оцінка природно-ресурсного потенціалу, нових активних форм розміщення продуктивних сил (єврорегіони, СЕЗи, технополіси, технопарки, інноваційні центри, офшорні зони тощо).

– Аналіз експортних товарів: види, собівартість, митна вартість та її декларування. Особливості митного контролю окремих товарних груп. Виявлення тенденцій зміни митного тарифу, встановлення причин. Географія експорту за рубежем.

– Аналіз імпорتنих операцій товарної маси: місце зародження товару, обсяг і назва, причини імпорту, умови його транспортування. Країни, центри та підприємства, що поставляють товари.

– Митний механізм регулювання імпорту. Оцінка експортно-імпоротної товарної маси: кодування, стандартизація і сертифікація. Переміщення товарів між митницями України.

– Аналіз транзитних товарів: види, обсяги, умови (економічні, технічні тощо), напрямки, країни.

– Економічна, соціальна, культурна та екологічна ефективність діяльності досліджуваної митниці. Перспективи дальшого розвитку митниці і її прогнозна модель функціонування на певний період.

*Програма дослідження діяльності пунктів пропуску
на державному кордоні країни*

- Назва пункту пропуску і суміжна держава.
- Статус пункту пропуску (міжнародний, міждержавний, місцевий, пішохідний).
- Тип пункту пропуску за видом транспортного сполучення.

- Тип пункту пропуску за характером перевезень.
- Тип пункту пропуску за режимом функціонування.
- Пропускна спроможність пункту пропуску.
- Середньорічна інтенсивність руху на підходах до пункту пропуску.
- Введення в дію пункту пропуску.
- Наявність проведеної реконструкції (рік, витрати на реконструкцію, капітальний ремонт).
- Інфраструктура пункту пропуску.
- Технічний стан пункту пропуску (кількість смуг руху, оснащеність служб митного та прикордонного контролю, культурно-побутові і санітарно-гігієнічні умови).
- Найближчі сусідні пункти пропуску на даній ділянці державного кордону.

Висновки. Наукові дослідження митної діяльності України і зарубіжних країн розширюють об'єктно-предметне поле країнознавчої науки та суспільної географії, а вивчення студентами географічних факультетів та факультетів міжнародних відносин митної діяльності сприяє росту митної культури студентів, їх обізнаності з митною справою, митною системою та її територіальною організацією, що дозволить краще розуміти шляхи реалізації митної політики держави і регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Надалі ми плануємо проведення наукових досліджень митної діяльності та її впливу на зовнішньоекономічні відносини окремо взятих зарубіжних країн при написанні випускних кваліфікаційних робіт.

1.Бережнюк І. Г. Організаційна структура митної служби та митного органу: шляхи оптимізації / І. Г. Бережнюк, А. Д. Войцешук // Вісник Академії митної служби України.- 2008.- №4 (40).- С. 3 – 12. 2.Бережнюк І. Порівняльний аналіз систем управління митною справою в Україні та Німеччині // Митна справа.- 2000.- № 1.- С. 34–37. 3.Деркач Л. Українська митниця: вчора, сьогодні, завтра / Л. Деркач.- К.: ДМСУ, 2000.- 544 с. 4.Коцан Н. Н. Територіальна організація митної діяльності України: Монографія. / Н. Н. Коцан- Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005.- 384 с. 5.Коцан Н.Н. Контрольно-пропускна, фінансово-економічна та логістична функції митної діяльності України / Н. Н. Коцан // Географія і сучасність: Зб. наук. праць Національного педуніверситету ім. М.П. Драгоманова.- Вип. 7.- К., 2002.- С. 188–197. 6.Коцан Н.Н. Оцінка історико-географічного чинника розвитку митної діяльності в Україні / Н. Н. Коцан // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Проблеми і перспективи транскордонного співробітництва в аспекті процесів транскордонної інтеграції. Вип. XV / НАН України. Ін-т регіональних досліджень.- Львів-Луцьк.- 2000.- С. 329–334. 7.Коцан Н.Н. Тарифно-регулююча та інформаційно-аналітична функції митної діяльності / Н. Н. Коцан // Економічна та соціальна географія: Наук. збірник.- К., 2002.- Вип. 52.- С. 130–135. 8.Коцан Н.Н. , Олексеюк-Вібер З. І. Історія та сьогодення митної служби Німеччини / Н. Н. Коцан, З. І. Олексеюк-Вібер // Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво:// Тези доп. IV Між нар.наук.-практ.конф.студ., аспірантів і молодих науковців, Луцьк, 17-18 трав. 2007 р.- Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. держ.ун-ту ім. Лесі Українки, 2007.- С. 231-234. 9.Павлов А. П. Правові та історичні передумови організації митної справи в Україні / А. П. Павлов // Митна справа.- 2002.- №5.- С. 3 – 15. 10.Пашко П. В. Системоутворювальні чинники митної безпеки / П. В. Пашко // Стратегічна панорама.- 2007.- №2.- С. 44 – 49. 11.Пістун М. Д., Коцан Н. Н. Суспільно-географічний аспект вивчення митної діяльності: теоретико-методологічні засади / М. Д. Пістун, Н. Н. Коцан // Вісник Академії митної служби України.- 2002.- № 3 (15).- С. 77–84. 12.Пістун М. Д., Олійник Я. Б., Коцан Н. Н. Географія митної діяльності – новий напрямок розвитку суспільної географії / М. Д. Пістун, Я. Б. Олійник, Н. Н. Коцан // Економічна та соціальна географія: Наук. збірник.- Вип. 53.- К., 2002.- С. 3–12.